

Advies Klimaatraad Antwerpen: Antwerpen nog meer voor Klimaat Bijeenkomst 13 maart 2024

De Antwerpse Klimaatraad heeft sinds haar installatie eind 2021 in totaal negen adviezen uitgebracht aan het stadsbestuur over het stedelijke klimaatbeleid. De Klimaatraad waardeert de inzet van de stad om klimaatneutraal te worden en zich weerbaar te maken tegen klimaatverandering. Middels dit advies wenst de Klimaatraad het stadsbestuur aanbevelingen te geven over acties die genomen kunnen worden in de volgende legislatuur om het klimaatbeleid verder te integreren in alle activiteiten van de stad.

1. Cruciale kenmerken voor het bevorderen van de uitwerking van het klimaatbeleid

In lijn met de eerdere adviezen concludeert de Klimaatraad dat er acht cruciale kenmerken zijn die de uitvoering van het klimaatbeleid bevorderen. Deze kenmerken zijn hieronder toegelicht.

1.1 Formuleer scherpe doelstellingen en koppel deze aan de gestelde (en nieuwe) beleidsambities.

Antwerpen heeft een ambitieus Klimaatplan. Het is van belang te weten of we op de goede weg zijn, welke successen we mogen vieren en waar we moeten versnellen. Zorg voor concrete uitwerking van beleidsdoelstellingen met streefwaarden om uitvoering, monitoring en bijsturing te verzekeren. Meetbaarheid van de maatregelen helpt een pad te banen naar de gestelde doelen.

1.2 Stel concrete richtlijnen en voorwaarden vast en maak duidelijke afspraken met initiatiefnemers om de vooruitgang van projecten te versnellen.

Een heldere overeenkomst met tussentijdse mijlpalen helpt om een pad naar oplevering te bouwen en laat zien waar en wanneer er bijgestuurd moet worden. Roadmaps zijn sterke communicatieve instrumenten en kunnen duidelijkheid geven aan belanghebbenden. Een Roadmap Renovatie kan bijvoorbeeld inzicht bieden in mogelijke renovatiepaden en de stappen die huurders, eigenaren en bouwbedrijven kunnen nemen. Hiermee kunnen belanghebbenden zich voorbereiden en waar mogelijk aanhaken om de transitie te versnellen.

1.3 Benadruk de urgentie van robuust klimaatbeleid en draag de ambitieuze plannen van de stad uit naar bedrijven en industrie.

Een robuust klimaatbeleid is noodzakelijk om de toekomstige leefbaarheid van de stad maar ook duurzaam werk te behouden. Méér hand in hand leven met de natuur om achteruitgang van de aarde tegen te gaan kan en moet samengaan met het creëren van kansen om innovatieve en duurzame ideeën een plaats te geven in de maatschappij. Inwoners, industrie, bedrijven en landbouwers hebben hier allemaal hetzelfde belang.

1.4 Zorg voor een integrale aanpak van en stuur op multifunctioneel ruimtegebruik.

De klimaattransitie heeft impact op alle aspecten van de stad en haar bewoners. Zorg dat het klimaatplan geïntegreerd wordt in alle aspecten van stadsontwikkeling zoals mobiliteit, verduurzaming van gebouwen en klimaatadaptatie. Maak duidelijk welke ambities van het klimaatplan raken aan deze domeinen. Daarbij is een transversale stadsbrede organisatorische aanpak van belang. Het is belangrijk opgaven integraal te benaderen en afwegingen te maken tussen verschillende knelpunten die beperkte ruimte en beperkte middelen op de ambities hebben.

Daarnaast is het belangrijk een integrale ruimtelijke benadering na te streven. We hebben de schaarse (ondergrondse) ruimte van de stad nodig om te wonen, werken en

recreëren, en te voorzien in de energievoorziening en vergroening. Multifunctioneel ruimtegebruik is belangrijk, omdat het meekoppelkansen kan stimuleren en verschillende functies in de openbare ruimte kan verbinden. Denk hier bijvoorbeeld aan noodopvang van water door (ondergrondse) parkings, of nieuwe recreatieve mogelijkheden bij vergroening. Zorg ervoor dat alle functies over de hele stad en in alle districten voldoende geborgd zijn.

- 1.5 Zorg bij projecten voor een heldere communicatie en een sterke samenwerking met bedrijfsleven, kennisdragers en het brede publiek.** In de planningsfase van projecten moet sprake zijn van optimale samenwerking en communicatie tussen initiatiefnemers, kennisdragers en het brede publiek. Zet wat betreft communicatie in op het bereiken van de meest relevante doelgroepen en stimuleer, begeleid en ondersteun deze, zoals bij renovatietrajecten. Er zijn reeds projecten en beleidsplannen die dezelfde doelen nastreven. Door verbinding te zoeken met deze projecten en ondersteuning te bieden kan men verder bouwen op wat al gebeurt en kunnen geleerde lessen gedeeld worden met anderen.
- 1.6 Omarm innovatieve ideeën en technieken en communiceer.** De stad heeft een eigen opgave om de Europese en Vlaamse doelstellingen te behalen en het eigen patrimonium en vloot volledig CO₂-neutraal te krijgen tegen 2045. Dit vergt een grote inspanning en biedt tegelijkertijd kansen voor het stimuleren van innovatieve oplossingen. Door deze inspanning kenbaar te maken kan de stad een belangrijke voorbeeldrol op zich nemen en daarmee duurzame ondernemers ondersteunen. Zo kan zij de circulaire en de energietransitie versnellen van begin tot einde, van duurzaam vergunnings- en aanbestedingsbeleid tot het aanbieden van materialen bij renovatie van het patrimonium. Geef hierbij ruimte aan innovatieve maar ook bewezen werkzame marktoplossingen. (Vergunnings)beleid, regelgeving en normering belemmeren nog wel eens opschaling van technieken. Experimenteer met pilootprojecten om toepassing van nieuwe technieken in de praktijk te bewijzen.
- 1.7 Leer van andere steden en landen.** Bij het formuleren, implementeren en monitoren van beleid is het nuttig naar andere steden en landen te kijken die hetzelfde pad reeds hebben bewandeld of bewandelen. Ga indien relevant de samenwerking aan om knelpunten op te lossen, bijvoorbeeld op het gebied van waterstof.
- 1.8 Verlies de lange(re) termijn niet uit het oog.** Redeneer vanuit de stad van de toekomst en maak keuzes met een perspectief op lange termijn. Het doel om in 2050 klimaatneutraal en klimaatrobuust te zijn is reeds vastgelegd in de ambities en het is van belang een pad uit te tekenen om dit te behalen. De ambitie voor 2030 legt hiervoor een goede basis, waar de komende jaren op voortgebouwd moet worden.

2. Adviezen per thema

De Klimaatraad heeft een aantal aanbevelingen op verschillende thema's die het klimaatbeleid van de stad raken. Hieronder zijn adviezen opgenomen per thema.

2.1 Energiezuinig wonen

De Klimaatraad gelooft dat inzetten op collectieve oplossingen waar mogelijk de voorkeur geniet. Daarentegen blijkt het lastig individuele woningeigenaren tot een gezamenlijke investeringsbeslissing te bewegen. Er is een nood aan verdere versterking en ondersteuning van verduurzaming van gebouwen met meerdere eigenaars. Niet iedereen heeft de juiste kennis en/of middelen paraat, waardoor het animo van VMEs niet altijd vanzelfsprekend is.

- Ontwikkel een renovatiestrategie voor de stad Antwerpen, aansluitend bij de Europese 'Renovation Wave' en het 'New European Bauhaus' initiatief. Neem waar mogelijk ook eigen stadspatrimonium mee in de renovatie en verduurzaming van de energiebehoefte. Zorg daarbij voor opschaling en versnelling door samenwerking via een wijkaanpak en de opgave samen te zien met andere beleidsdomeinen zoals mobiliteit en klimaatadaptatie.
- Stel een Roadmap Renovatie op om inwoners te informeren over een selectief palet aan maatregelen en een tijdspad. Dit stelt individuen in staat groepsgewijs aan te sluiten en helpt syndici de renovatiegolf te versnellen.

Het is van belang bij de inzet op energiezuinig wonen oog te houden op de Antwerpenaar die het meest kwetsbaar is. Door volatiele energieprijzen is het risico op energiearmoede toegenomen. Niet iedereen heeft voldoende middelen of mogelijkheden om een renovatie adequaat te bekostigen. Daarnaast worden eisen aangescherpt en komt veel informatie af op bewoners en eigenaars waardoor zij door de bomen het bos niet meer kunnen zien.

- De inzet van groepsaankopen, groepstrajecten en leningen met een gunstige rente kan de transitie versnellen en betaalbaarder maken voor iedereen. Communiqueer actief over de aanscherping van eisen, gericht op het bereiken en betrekken van wie nu nog niet mee is of kan.
- Pas taalgebruik aan en geef positieve voorbeelden en rolmodellen.
- Treed streng op naar eigenaars die geen stappen ondernemen, en bescherm (kwetsbare) groepen die zo in de kou blijven zitten.

Onderzoek de mogelijkheden om middels circulair bouwen en slopen waardevolle materialen te behouden en hergebruiken. Modulair bouwen is in veel gevallen sneller en levert minder overlast. Het stimuleert daarnaast multifunctionaliteit en flexibel ruimtegebruik.

- Ontwikkel een visie en afwegingskader waarin randvoorwaarden worden gesteld over afbraak van gebouwen en vervanging door nieuwbouw. Hoewel dit naar verwachting slechts geldt voor een klein deel van het stadspatrimonium kan dit wenselijk zijn in gevallen waar renovatie suboptimaal is.
- Stuur op circulariteit en maximale retentie van waardevolle materialen en hergebruik van componenten.

2.2 Duurzaam vervoer

Een betrouwbaar openbaar vervoer (OV) in de regio Antwerpen is een essentiële pijler van duurzaam vervoersbeleid van de stad. Het is daarnaast een belangrijke oplossing om vervoersarmoede tegen te gaan.

- Zorg ervoor dat de betrouwbaarheid en kwaliteit van het OV wordt gegarandeerd en zet in op een hogere capaciteit en frequentie en lagere doorstromingstijd door betere aansluiting.

- Sluit aan bij de doelstelling van de vervoerregio Antwerpen om het vervoer van/naar de stad aan te pakken. Het loont in te zetten op een langdurige mediacampagne gericht op de Antwerpenaar en de bezoeker die onnodig de auto pakt.
- Investeer in de infrastructuur die Antwerpen in de toekomst nodig zal hebben. Denk bijvoorbeeld aan extra capaciteit van fietspaden en een uitbouw van het sneltramnet en het voorstadsnet per trein met logische bediening van alle districten en voorsteden met hoge bevolkingsaantallen, waar het potentieel hoog is.
- Er is een grotere behoefte aan vervoersdeelsystemen. Stimuleer het gebruik van deelauto's in het centrum en daarbuiten, bijvoorbeeld door districten met hoge en lagere potentie te koppelen in aanbestedingsbeleid.

Maak in het beleid van de stad niet alleen ruimte voor personenmobiliteit, maar ook naar goederentransport. Dit omvat zowel het goederentransport van en naar de haven, als de goederenstromen in de stad. Een shift naar meer kleinschaligere en emissievrije stadslogistiek heeft ook positieve gevolgen voor de gezondheid van de bewoners door een verbeterde luchtkwaliteit en verhoogde verkeersveiligheid

- Voer een zero-emissiezone in voor stadslogistiek naar Nederlands voorbeeld.
- Experimenteer met innovatieve logistieke oplossingen, bijvoorbeeld lokale stadsdistributie door hubs aan de rand van de stad.

Koppel tot slot het mobiliteitsbeleid daarnaast aan de andere beleidsdomeinen om meekoppelkansen te creëren, zoals betere benutting van de energievoorziening (via solar car ports en laadpunten) en ondersteuning van waterbeheer (door waterberging op parkeerplaatsen en captatie bij carports).

2.3 Hernieuwbare energie en warmtevoorziening

De beschikbaarheid van voldoende hernieuwbare energie is een economische troef voor de stad om industrie en werkgelegenheid te behouden en nieuwe innovaties aan te trekken. Voor verdere opschaling van hernieuwbare energie en een duurzame warmtevoorziening is het noodzakelijk oog te houden op ondersteuning van de infrastructuur.

- Stuur op bovenlokaal en Europees niveau op ondersteuning voor grootschalige infrastructuurprojecten, bijvoorbeeld via het Europees Sociaal Fonds.
- Zorg dat lopende initiatieven planmatig uitgerold worden vanuit een gecoördineerde aanpak met de nutsbedrijven, stedelijke diensten, districten, kennisinstellingen en industrie.
- Stem af tussen verschillende initiatieven in het publieke domein om optimaal gebruik te maken van de werkzaamheden en onderhoud te stroomlijnen. Informeer bewoners en bedrijven over geplande trajecten zodat zij tijdig kunnen aanhaken.
- Betrek ESCO's om collectiviteit en gedeeld eigenaarschap te stimuleren.

Gebruik van duurzame warmte is een belangrijke bron van energie voor bedrijven en industrie. Het is van belang oog te houden op de noden en inzet op verduurzaming van de huidige warmtevraag.

- Onderzoek de mogelijkheden van BEO-velden in en onder publiek terrein.
- Duurzame warmte door middel van verbranding van biogas zou mogelijk extra mogelijkheden kunnen bieden voor de stad. Daarbij kunnen lokale afvalstromen zorgen voor aanvullende biogasproductie en lokale warmteproductie. Wel is het van belang uit te sluiten dat deze stromen niet hoogwaardiger verwerkt kunnen worden.
- Naar verwachting zal de vraag naar koelte in de toekomst toenemen. Stimuleer bedrijven om koelprocessen zo duurzaam mogelijk in te zetten en onderzoek mogelijkheden voor warmte/koudeopslag op publiek domein.

- Stimuleer bedrijven die belangrijk zijn voor de energie- en klimaattransitie om zich te vestigen in Antwerpen, zoals producenten van batterijen en laadpalen, maar ook een indirecte rol hebben zoals producenten van componenten voor transport of productie van energie of reparatie en recycling van producten en materialen.

Met de haven heeft Antwerpen een uitstekende uitgangspositie om nieuwe duurzame goederenstromen en activiteiten op te zetten. Zet hierbij niet alleen in op activiteiten die nu interessant kunnen zijn, maar ook op innovaties die in de toekomst verdere verduurzaming aan kunnen jagen. Innovaties rondom bijvoorbeeld zon-PV tegen gevels, deeleconomie, en circulariteit verdienen meer aandacht en middelen.

2.4 Aanpassing aan een veranderend klimaat

Antwerpen moet zich aanpassen aan een verandering van het klimaat. Zo moeten we rekening houden met periodes van hevige neerslag en extreme hitte. Dit heeft gevolgen voor de leefbaarheid en comfort van wonen, werken en recreëren in de stad. Het is belangrijk te blijven investeren in een aangename leefomgeving in en om Antwerpen, door onder andere te voorzien in voldoende lichte en koelteplekken.

- Ontwikkel een masterplan om Antwerpen klimaatadaptief te maken. Ontharding en infiltratie van regenwater geven kansen tot aanleg van groenzones, die ook de biodiversiteit kunnen versterken. Op plaatsen waar het regenwater vervuild is (bijvoorbeeld afstroming verkeer) kan ingezet worden op nature based solutions die ook koppelkansen bieden voor recreatie en biodiversiteit.
- Onderzoek welke hotspots met prioriteit aangepakt moeten worden en zet hier op in. Dit verbetert het leefmilieu van de stad nu en in de toekomst.
- Geef het goede voorbeeld op publieke plekken en spoor de Antwerpenaar aan dit te volgen op eigen terrein.
- Stuur op adaptieve maatregelen bij vergunningsverlening en in vastgoedbeleid.
- Stel een routekaart op voor een integrale aanpak van de openbare ruimte in de stad. Denk hierbij aan een gecombineerde aanpak bij de versterking van het elektriciteitsnet, aanleg van warmtenetten, de vervanging van riolering en aanleg van waterbergingen en te plannen groenzones op districtsniveau.

De aanpak van de problematiek rondom wateroverlast en waterkwaliteit vergt meer aandacht en duidelijkheid. Het inzetten op (her)gebruik van gezuiverd afvalwater en regenwater voor toepassingen waarvoor geen drinkwater(kwaliteit) nodig is kan de druk op het watersysteem verzachten. Ook retourbemaling kan hiertoe bijdragen. Het huidige regelgevend kader werkt echter beperkend om deze toepassingen maximale ingang te laten vinden, o.a. omwille van de PFAS problematiek.

- Kaart beperkingen in het regelgevend kader aan die hergebruik van water belemmeren en bied ondersteuning aan innovatieve oplossingen die zorgwekkende stoffen aanpakken.
- Verzamel input voor een kosten-baten analyse en handvaten om een gezonde balans na te streven tussen de voordelen van oplossingen voor droogteproblematiek en de problemen van micropolluenten.

Zet in op maximaal behoud van bestaande natuur en houdt hierbij rekening bij de indeling van de stad door bewuste plekken van kwalitatief groen te kiezen. Tussen dicht bebouwde hoogbouw kan groen bijvoorbeeld lastiger groeien. Combineer hierbij waar mogelijk functies om ook het sociale weefsel in de stad te versterken en het aantal verplaatsingen te verminderen.

- Streef naar implementatie van de 3-30-300 vuistregel (de groennorm van professor Cecil Konijnendijkop stelt dat iedereen vanuit zijn woning minimaal 3 bomen moet kunnen zien, buurten een minimale boomkruinbedekking van 30% hebben en iedereen op 300 meter een groene verblijfsplek of park van tenminste 1 hectare moet hebben) op wijkniveau om groen op een zo laagdrempelig mogelijk manier toegankelijk te maken voor de bewoners van de stad en passieve koeling te stimuleren.
- Communiceer en maak gebruik van de koelteplekkentekortkaart om wijken met groene verkoelende ruimtes prioritair aan te pakken en monitor de impact ervan.
- Kijk kritisch naar bestaande bouw- en veiligheidsvereisten die noodzakelijke klimaatmaatregelen in de weg staan en zorg dat verschillende diensten dit met elkaar afstemmen.
- Neem negatieve gevolgen van een veranderend klimaat zoals gezondheidsverlies door weersextremen expliciet mee in een brede risicoanalyse, bijvoorbeeld bij het kappen van grote bomen. Neem deze uitkomsten mee in de indeling van de openbare ruimte van de stad en nieuwbouw of renovatie van gebouwen.
- Stel middelen beschikbaar voor de districten en/of private/collectieve initiatieven gericht op de aankoop en/of vrijwaring van buurt- en wijkgroen om vergroening maximaal te stimuleren.
- Geef als stad ook het goede voorbeeld bij onderhoud van groen door bijvoorbeeld terughoudender te zijn in het maaien en snoeien en leg uit welke voordelen dit heeft voor de biodiversiteit.

2.5 Scholing en kennisontwikkeling

De energie-, circulaire en klimaattransitie behoeven nieuwe kennis en vaardigheden. Om te voorkomen dat de transities spaak lopen is het van belang om onderwijs en kennisontwikkeling aan te passen aan de nieuwe behoeftes en innovatie te stimuleren die de benodigde arbeid vermindert.

- Zorg dat er voldoende opleidings- en omscholingsmogelijkheden zijn om knelpuntberoepen in de lokale arbeidsmarkt te ondersteunen.
- Zet in op samenwerking met de VDAB en sectororganisaties, maar ook met de onderwijsinstellingen van de stad om behoeftes in kaart te brengen en in te zetten op essentiële vaardigheden. Specifieke deelopleidingen of cursussen kunnen zij-instromers stimuleren een duurzaam beroep te kiezen.
- Ondersteun syndici met een cursus of sjablonen/ routeplannen gericht op duurzame gebouwen en ondersteuning van VMEs.

Workshops kunnen bepaalde concepten gangbaar maken bij het grote publiek en mensen te interesseren voor knelpuntberoepen. Daarbij kan dit ook mooie kansen bieden voor mensen die een grotere afstand tot de arbeidsmarkt hebben of sociaal minder geëngageerd zijn.

- Zet in op een actief kennisplatform waar lessen gedeeld worden en ondernemers nieuwe ideeën kunnen delen, samenwerkingen aangaan en waar bewustzijn gecreëerd wordt. Maak hiervan ook gebruik om gepland klimaatbeleid te verspreiden zodat burgers en ondernemers tijdig de juiste investeringen kunnen doen.
- Ondersteun nieuwe initiatieven zoals circulair ondernemen samen met kennisinstellingen, bedrijven en sectorfederaties om innovaties in de praktijk om te zetten.
- Stimuleer co-creatieve samenwerkingen door het opzetten van bijvoorbeeld klimaatafels en wijkprojecten met verschillende sectoren, experts en burgers. Dit vergroot tevens het draagvlak onder bewoners en bedrijven en zorgt voor meer zichtbaarheid van het klimaatbeleid van de stad.

2.6 Circulair Antwerpen

Producten en materialen moeten zo lang mogelijk op een zo hoog mogelijke kwaliteit gebruikt worden. Pas circulaire principes toe in het beleid van de stad, door zelf het goede voorbeeld te geven in het aankoopbeleid, maar ook waardering te geven aan en circulaire initiatieven te stimuleren, bijvoorbeeld bij circulair ontwerp van producten, en bouw, sloop en renovatie van gebouwen.

- Zet een scherp kader neer dat ondernemer aanspoort hun producten circulair te maken. Er is een noodzaak om circulaire initiatieven te ondersteunen en ruimte te creëren voor experimenten en opslag van materialen, bijvoorbeeld door bedrijven onderling meer grondstoffen uit te laten wisselen en delen te faciliteren.
- Onderzoek het opzetten van een marktplaats/ materiaalbibliotheek op bedrijventerreinen voor hergebruik van producten en grondstoffen. De stad kan hier ook haar eigen herbruikbare producten of reststromen, bijvoorbeeld na renovatie van het eigen patrimonium, aanbieden aan derden.
- Zet in op communicatie en kennisdeling om zichtbaar te maken waar materialen hergebruikt kunnen worden en welke oplossingen er mogelijk zijn.
- Versterk de kennis in-house over multifunctioneel ontwerpen en circulair bouwen en ondersteun projectontwikkelaars, architecten en ondernemers met o.a. vergunningsaanvragen.

Door bewustzijn te creëren ontstaan nieuwe ideeën en zien mensen de waarde van hun producten en reststromen. Inzetten op meer mogelijkheden voor herstellen en maken (expertise en ruimte, fablabs, makerspaces, workshops, ateliers, repair café's,..) brengt mensen in aanraking met een circulaire stad.